

Bland rödrockar och trämyror

I den fornnordiska mytologin utgjordes världen av den mäktiga asken Yggdrasil som höll den kända världen i sitt grenverk. Asken utgjorde helt enkelt universum för de dåtida människorna och dess livgivande grenar gav upphov till alltifrån regn till visdom. Jämförelsen mellan världsträdet Yggdrasil och de jätteträd som idag återfinns här och var i bondens landskap är faktiskt mer motiverad än man kan tro.

Eken är värd för flest arter

Av de träd som uppnår hög ålder är det eken som är det viktigaste trädslaget när det gäller den biologiska mångfalden. Vissa forskare hävdar att upp till 1500 olika arter är direkt eller indirekt beroende av eken för sin överlevnad. Särskilt viktiga är gamla, ihåliga ekar som utgör hem åt en mängd arter som bara kan leva av och i dessa flerhundraåriga träd.

Särskilt viktigt är det trämjöl, så kallad mulm, som bildas i stamhåligheter. I mulmen lever och jagar en mängd olika insekter och spindeldjur. Många av dessa är idag allvarligt hotade på grund av den minskande tillgången på gamla ekar. Bland de arter man kan träffa på i ihåliga träd finns bland annat läderbaggen och rödrockar. Rödrockar är en grupp av skalbaggar där de flesta är beroende av gamla lövträd. Av Sveriges 18 arter av rödrockar är hela 13 hotade.

*Rödpalpad rödrock, *Ampedus hjorti*. Denna art lever nästan uteslutande i ihåliga gamla ekar.*

Foto: Niklas Johansson

*Blanksvart trämyra, *Lasius fuliginosus*, är en av Sveriges två hålträdsberoende myrarter. Arten förekommer bara i områden med rik tillgång på ihåliga träd. Bilden är tagen i de östra delarna av Vetlanda kommun, där arten fortfarande är relativt allmän.*

Foto: Niklas Johansson

Unga ekar och unga adelsmän skall man tukta

År 1347 instiftades Magnus Erikssons berömda landslag, vari man skyddade ek och bok som bärande träd. Eken var också en framtida råvarukälla för skeppsbyggen och var från och med 1600-talet att betrakta som kronans träd. Detta innebar att hårda straff väntade den som förstörde eller sågade ner en ek.

Bland folk på landsbygden spred sig snart ett omfattande hat mot ekarna. Dels symboliserade de och påminde dagligen om den förtryckande kungamakten, men de utgjorde också hinder för jordbruket.

Genom ekens försurande löv och skuggande krona ansåg man att ängar och betesmarker blev förstörda och på 1700-talet visar bland annat talesättet ”unga ekar och unga adelsmän skall man tukta”, allmogens förakt för eken. Först år 1875 fick man som jordägare frihet att behandla ekarna hur man ville, vilket ledde till att mängder med gammelekar föll för yxan.

Gamla ekar och andra lövträd är ett universum i miniformat, som utgör livsmiljö för en mängd sällsynta och hotade arter. Foto: Niklas Johansson

*Läderbaggen, *Osmoderma eremita*, är en hotad skalbagge som trivs bäst i ihåliga ekar. Arten är för närvarande känd från fyra platser i Jönköpings län. Oftast avslöjar läderbaggen sin närvaro genom sin mycket karaktäristiska spillning
Foto: Kenneth Claesson*

Död ved skänker liv

Idag vet vi bättre och förstår att uppskatta de gamla träden för deras skönhet och på många håll i länet har man påbörjat restaurering av gamla trädmiljöer som under år av försummelse omslutits av sly och granskog.

Detta medför inte bara att de friställda träden får en chans att leva kvar ytterligare många hundra år, utan också att trädets invånare får en fristad åtminstone så länge trädet lever. Faktum är att även gamla döda lövträd spelar en mycket viktig roll för en mängd sällsynta arter och i många fall är döda träd mer fyllda av liv än levande.

Det är ytterst viktigt att lämna kvar döda, gamla lövträd i betesmarker och skogs-partier – både som stående högstubbar och liggande träd. Stående döda träd är relativt torra, vilket bromsar nedbrytningen och gynnar en mängd insekter och lavar som vill ha torr död ved. En högstubbe av ek som den på bilden ovan, kan mycket väl stå i 150 år efter det att eken fällt sitt sista löv. Liggande död ved blir fuktigare och bryts ned snabbare. I denna ved trivs andra, mer fuktighetsberoende, organismer som svampar och vissa fuktkrävande skalbaggar. I Sverige anser man att över 250 arter är hotade som en direkt följd av minskad tillgång på grov, död lövträdsved.

Foto: Niklas Johansson

Man bör alltså i största möjliga mån låta död lövträdsved ligga kvar i skog och mark samt spara högstubbar av lövträd. Det bästa för många hotade skalbaggar är om död lövträdsved placeras i sol-exponerat läge i t.ex. i sydsluttningar, medan många svampar och mossor trivs bättre om veden ligger i skuggiga, lundartade miljöer. Denna artikel är en del i en artikelserie som tar upp arbetet med "Åtgärdsprogram för hotade arter".

Niklas Johansson

Biolog

telefon: 036-39 52 63

niklas.johansson@f.lst.se